22/03/2019

Η νεκρώσιμη ακολουθία αποκαλύπτει την αλήθεια για τη ζωή και τον θάνατο

/ Γνώμες

Δημήτριος Χοϊλούς, Δρ. Θεολογίας – Εκπαιδευτικός Μ.Ε.

Το κήρυγμα αποτελεί απαραίτητο στοιχείο στη ζωή της Εκκλησίας. Η αναγκαιότητα του κηρύγματος θεμελιώνεται στο παράδειγμα του Κυρίου και των Αποστόλων. Η εντολή του Χριστού προς τους μαθητές μετά την Ανάσταση «Πορευθέντες εις τον κόσμον άπαντα κηρύξατε το ευαγγέλιον πάση τη κτίσει» [1] είναι σαφής. Μέσω του κηρύγματος διδάσκεται και διαδίδεται ο λόγος του Θεού, κηρύσσεται η αλήθεια του Ευαγγελίου [2], κατηχείται και στηρίζεται ο χριστιανός στην πίστη του προς τον Θεό [3].

Για τη μετάδοση του μηνύματος του ευαγγελίου, εκτός από τον πεζό λόγο, σπουδαίο ρόλο έπαιξε και ο μελοποιημένος ποιητικός λόγος. Η χρήση της μουσικής και της βυζαντινής υμνογραφίας με τα διάφορα τροπάρια και τους ύμνους, που

στηρίζονται σε βιβλικές περικοπές και αντλούν το περιεχόμενό τους από την θεολογία της ορθόδοξης εκκλησίας [4]. Η Εκκλησία ενθάρρυνε τη διάδοση και εμπέδωση της ορθόδοξης πίστης με τη βοήθεια της υμνογραφίας, εφόσον «η ομορφιά του στίχου και του μέλους συντελούν στην ευχερέστερη πρόσληψη του μυστηρίου της σωτηρίας εν Χριστώ» [5].

Η νεκρώσιμη ακολουθία αποτελεί παράδειγμα μελωδικού κηρύγματος, που εκφράζει την ελπίδα για την προσδοκία της μελλοντικής αναστάσεως των κεκοιμημένων [6]. Τα νεκρώσιμα τροπάρια, οι ύμνοι, τα κοντάκια και οι ευχές μεταφέρουν την περί θανάτου και αναστάσεως θεολογική δογματική διδασκαλία και διδάσκουν τους πιστούς τον σωστό τρόπο στάσεως απέναντι στο φοβερό μυστήριο του θανάτου.

Σκοπός της νεκρώσιμης ακολουθίας δεν είναι να βοηθήσει τα μέλη της εκκλησίας να συμφιλιωθούν με τον θάνατο, γεγονός που είναι αδύνατο, αλλά κυρίως να αποκαλυφθεί η αλήθεια για τη ζωή και τον θάνατο, ώστε με την αλήθεια αυτή να μπορέσουν οι άνθρωποι να οδηγηθούν στην ελπίδα της σωτηρίας [7].

Ο χαρακτήρας της Εξοδίου Ακολουθίας είναι καθαρά διφυής. Από τη μια σημειώνεται πως «Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα, όσα ουχ υπάρχει μετά θάνατον» [8] τα οποία είναι «σκιάς ασθενέστερα, ονείρων απατηλότερα» [9]. Από την άλλη τονίζεται η αθανασία και η παντοδυναμία του Θεού που είναι «Ζωής ο κυριεύων και του θανάτου» [10] και που πραγματικά είναι «Ο Θεός ο τον θάνατον καταπατήσας, τον δε διάβολον καταργήσας και ζωήν τω κόσμω δωρησάμενος».

Ο θάνατος στην νεκρώσιμη ακολουθία αποτελεί το «φοβερώτατον μυστήριον» με το οποίο η «ψυχή εκ του σώματος, βιαίως χωρίζεται εκ της αρμονίας». Αυτό το γεγονός είναι που συγκλονίζει τον άνθρωπο και τον τοποθετεί υπεύθυνα απέναντι στα εσχατολογικά του όρια και τον καλεί να συνειδητοποιήσει «το βραχύ της ζωής» [11].

Η Εκκλησία παρουσιάζει την τραγικότητα του θανάτου μέσα στη νεκρώσιμη ακολουθία όχι για να απελπίσει τον άνθρωπο αλλά για να τον βοηθήσει να συναισθανθεί τη συμφορά και να διερωτηθεί γύρω από το μυστήριο του θανάτου υπερβαίνοντάς τον τελικά με την εν Χριστώ ζωή [12]. Οι ύμνοι και τα τροπάρια της νεκρώσιμης ακολουθίας αποτελούν την απάντηση στο τραγικό γεγονός του θανάτου, τονίζοντας την ματαιότητα των εγκοσμίων έναντι της ασύγκριτης αξίας των αγαθών της ουρανίου βασιλείας, οδηγώντας τους πιστούς σε σκέψεις εσωτερικής περισυλλογής [13], ώστε «λαβείν τα λυπηρά ως φιλοσοφίας ύλην» [14].

Για τη νεκρώσιμη ακολουθία ο άνθρωπος διατηρεί «εν τοις τάφοις κειμένην την

κατ᾽ εικόνα Θεού» [15]. Η προσωπικότητα και ατομικότητα δεν χάνεται γιατί η ψυχή παραμένει αιώνια και άφθαρτη περιμένοντας ακριβώς την αποκατάσταση «εις το καθ᾽ ομοίωσιν και το αρχαίον κάλλος» [16] κατά το πρότυπο του Χριστού την ώρα της καθολικής αναστάσεως των σωμάτων [17]. Γι αυτό και για τη νεκρώσιμη ακολουθία ο θάνατος αποκτά θετική έκβαση γιατί αποτελεί την αρχή για την μεταβολή του ανθρώπου στην αρχαία ομορφιά και την τελική του επιστροφή στον παράδεισο «ένθα πάντων εστίν ευφραινομένων η κατοικία» [18].

Μέσα από τους ύμνους της νεκρώσιμης ακολουθίας ο θάνατος παρουσιάζεται ως διαβάση «εκ των προσκαίρων» στη μέλουσα μακαριότητα «εν χώρα ζώντων, εν σκηναίς δικαίων» [19] γιατί ο άνθρωπος «παροδεύειν μεν τον βίον τούτον, επείγεσθαι δε προς ετέραν ζωήν» [20].

Ο ποιητής της νεκρώσιμης ακολουθίας μεταφέρει το αναστάσιμο και ελπιδοφόρο μήνυμα, πως ο κεκοιμημένος περνώντας μέσα από τον θάνατο, που είναι πασχάλιο σημείο για πέρασμα στην αιώνια ζωή, είναι πλέον μέρος της εσχατολογικής κατάπαυσης του Κυρίου, που δεν είναι άλλη από τον Παράδεισο ως «ποθεινήν πατρίδα» για τον κάθε άνθρωπο [21]. Μάλιστα το παροδικό και όχι μόνιμο του θανάτου μας οδηγεί να θεωρούμε τους αδερφούς μας που έχουν φύγει όχι νεκρούς αλλά κεκοιμημένους, διότι ο αδερφός έχει πέσει σε ύπνο που έχει χάσει απλά τον αξύπνητο χαρακτήρα του [22].

Έτσι ο υμνωδός της εκκλησίας διδάσκει πως ο άνθρωπος μετά το σωματικό θάνατο μπαίνει σε μια νέα ζωή πλέον αθάνατη και άφθαρτη «όπου πάντες οι Άγιοί αναπαύονται» [23]. Γι αυτό και ο άνθρωπος θρηνεί μεν για την απώλεια αλλά την ίδια στιγμή χαίρεται για τη νέα ζωή που ξεκινά. Με αυτό τον τρόπο ο θάνατος δεν αποτελεί το τέλος της ενδοκοσμικής παρουσίας, αλλά μια νέα αρχή στην απεραντοσύνη της αιωνιότητας.

Αυτό αποτελεί βεβαιότητα, γιατί ο υμνωδός της νεκρώσιμης ακολουθίας γνωρίζει καλά και διδάσκει με τους ύμνους του πως ο Χριστός «Ο των ψυχών δεσπόζων και των σωμάτων, ου εν τη χειρί η πνοή ημών» [24], είναι «ο καταβάς εις Άδην, και τας οδύνας λύσας των πεπεδημένων» [25] μεταφέροντας το ελπιδοφόρο μήνυμα της κατάργησης του θανάτου και της αντιμετώπισής του με αίσθημα ελπίδας και αισιοδοξίας.

Ο πιστός βιώνει κατά την ώρα της νεκρώσιμης ακολουθίας την υπέρβαση του θανάτου στο πρόσωπο του αναστάντος Ιησού που είναι «η ανάστασις, η ζωή και η ανάπαυσις» των ανθρώπων. Η νίκη του Χριστού εναντίον του θανάτου, όπως παρουσιάζεται μέσα από τη νεκρώσιμη ακολουθία γίνεται αμέσως και νίκη όλης της ανθρώπινης φύσεως εξαιτίας της σαρκώσεως του Λόγου [26]. Με τον Χριστό η

ανθρώπινη φύση θεραπεύτηκε ολοκληρωτικά από τη διάσπαση και τη θνητότητα και αυτή η θεραπεία θα αποκαλυφθεί με την κοινή ανάσταση όλων [27]. Έτσι ο θάνατος αποτελεί την αρχή για την θετική μεταβολή του ανθρώπου και την τελική του επιστροφή στην αρχαία ομορφιά [28].

Συνεπώς το κεντρικό ελπιδοφόρο μήνυμα της ακολουθίας είναι ότι ο Θεός «Ζωής ο κυριεύων και του θανάτου» [29] παρέχει «τοις μεταστάσι την ανάπαυσιν» ως νικητής του θανάτου. Ο θάνατος έφτασε στο τέλος του με την οριστική νίκη της αγάπης πάνω στον Σταυρό και τη διάλυση του σκότους μέσα στο εσχατολογικό φως της αιώνιας ζωής. Για την νεκρώσιμη ακολουθία ο θάνατος του Κυρίου «αθανασίας γέγονε πρόξενος» [30] ώστε τελικά ο ανθρώπινος σωματικός θάνατος να μην είναι πλέον ο μεγάλος εχθρός, ούτε το φοβερό κέντρο και η οδύνη της υπάρξεως, αλλά απλώς ένα επεισόδιο, μια παρένθεση στη συνέχεια της αιωνιότητας.

Άλλωστε η νεκρώσιμη ακολουθία είναι γεμάτη από την υπενθύμιση της χαρμόσυνης είδησης πως «πάλιν δε ηχούσης της σάλπιγγος, νεκροί, ως εν συσσεισμώ, πάντες αναστήσονται προς την υπάντησιν» [31] του Χριστού μήνυμα το οποίο βοηθά τους χριστιανούς να αντιμετωπίζουν την παρούσα ζωή μέσα από το πνεύμα της κατάργησης του θανάτου. Μέσα σε αυτήν την προοπτική ο θάνατος δεν αποτελεί στοιχείο φόβου αλλά καθίσταται διάβαση προς την αιώνια ζωή και την βασιλεία του Θεού που στηρίζεται ακριβώς στην προσδοκία της μελλούσης αναστάσεως.

Το ερώτημα φυσικά είναι το κατά πόσο όλο το παραπάνω χαρμόσυνο μήνυμα γίνεται αντιληπτό από το λαό του Θεού που ακούει και συμμετέχει στην τέλεση της νεκρωσίμου ακολουθίας.

Η πρόσληψη του μηνύματος των ύμνων είναι σχεδόν ανάλογη με την ευκολία ή τη δυσκολία μετάφρασης του ύμνου. Έτσι πολλές φορές κάποιος που αδυνατεί να κατανοήσει το κείμενο ως μετάφραση, την ίδια στιγμή αδυνατεί να προσλάβει ακριβώς το μήνυμα του τροπαρίου. Αυτή η δυσκολία πολλές φορές στη γλωσσική κατανόηση κρατά τον πιστό σε απόσταση από το λειτουργικό και θεολογικό πλούτο που υπάρχει μέσα στα κείμενα αυτά.

Συμπερασματικά, η Εξόδιος Ακολουθία με το πλούσιο υμνολογικό περιεχόμενο της αποτελεί τη συμπύκνωση της χριστιανικής διδασκαλίας περί του νοήματος του θανάτου και της αιώνιας ζωής. Ο κάθε ύμνος της νεκρώσιμης ακολουθίας εμπεριέχει τα δικά του μηνύματα και τη δική του διδασκαλία. Ο ποιητής της νεκρώσιμης ακολουθίας σε κάθε ύμνο παρουσιάζει πτυχές της ορθόδοξης πίστης με δογματική διατύπωση και με βιβλικά χωρία. Με τη βοήθειά της τα μέλη της

Εκκλησίας αντιμετωπίζουν το φοβερό μυστήριο του θανάτου με την αναστάσιμη προοπτική που στηρίζεται στον θρίαμβο του αναστημένου Χριστού πάνω στον θάνατο. Στο περιεχόμενό της φαίνεται ο πανηγυρικός χαρακτήρας της Εκκλησίας, ότι ο άνθρωπος δεν χάνεται, αλλά εξακολουθεί να ζει με τη δύναμη του Χριστού, ελπίζοντας στην ανάσταση του σώματος που νεκρώθηκε με εγγύηση τη ζωηφόρο Ανάσταση του Κυρίου.

Παραπομπές:

1. Μκ. 16,15 .
2. «Ο βασικός λόγος είναι η αδιαμφισβήτητη σημασία του ευαγγελικού μηνύματος και η παρεπόμενη αναγκαιότητα για τη μετάδοση και την εμπέδωσή του, έως εσχάτου της γης και έως συντελείας του αιώνος». Βλ. Δ. Κούκουρα, *Σπουδή και Χριστιανική Ομιλία Α΄*, εκδ. Π.Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 15.
3. «Ομιλητική είναι η επιστήμη, η εκθέτουσα την ιστορίαν και την θεωρίαν ή τάς αρχάς και τους κανόνας, καθ' ους δέον να διεξάγηται το εκκλησιαστικό κήρυγμα, νοούμενον ουχί υπό την στενοτάτην αυτού έννοιαν ως προτροπή και παράκλησις προς μόνους τους πιστούς, τους έχοντας ανάγκην οικοδομής εν Χριστώ, αλλά υπό γενικωτέραν πως έννοιαν ως αναφερόμενον εις πάσας τας παρούσας ανάγκας του όλου εκκλησιάσματος, του περιλαμβάνοντος και μέλη αδιαφόρως κατά το μάλλον η ήττον έχοντα προς την εν Χριστώ ζωήν». Βλ. Π. Τρεμπέλας, *Ομιλητική ή θεωρία του κηρύγματος*, εκδ. Ζωή, Αθήνα 1928, σελ. 4.
4. Δ. Κούκουρα, « The necessity of the sermon in liturgical life» στο « *Το μήνυμα του ευαγγελίου*», εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 166.
5. Δ. Κούκουρα, *Η Ρητορική και η Εκκλησιαστική Ρητορική* (Διαχρονική Μελέτη), εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 191.
6. Π. Σκαλτσή, «Θεολογικές Προϋποθέσεις της Εκκλησιαστικής κήδευσης και ιστορική εξέλιξη της νεκρωσίμου ακολουθίας» στο «*Λειτουργικές Μελέτες ΙΙ*», Έκδ. Πουρναρᾶ, σ. 543.
7. Α. Σμέμαν, *Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος*,(μτφρ. Βασίλης Αργυριάδης), εκδ. Εν Πλω, Αθήνα 1999, σ. 116.
8. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος γ, σ. 413.
9. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος α, σ. 413.
10. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμοι Μακαρισμοί, Β Στιχηρόν, σ. 415.
11. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος β, σ. 413.
12. Δ. Χοϊλού, *Το μήνυμα της νεκρώσιμης ακολουθίας και η αποκωδικοποίησή του*

, Θεσσαλονίκη 2017, σ. 120.
13. Α. Θεοδώρου, *Ἄμωμοι ἐν οδῷ*, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1990, σ. 32.
14. Γρ. Θεολόγου, *Ἐπιστ. Ὁμοφρονίῳ*, PG 37, 361Β.
15. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος πλ δ, σ. 414.
16. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ευλογητάριο, Β Στιχηρόν, σ. 407.
17. Γρ. Νύσσης, Μέγας Κατηχητικός, PG 45, 36Β .
18. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος γ, σ. 413.
19. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος πλ β, σ. 414.
20. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τούς Ψαλμούς*, PG 29, 252Α.
21. Χρ. Σταμούλης, *Κάλλος το άγιον : προλεγόμενα στη φιλόκαλη αισθητική της Ορθοδοξίας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2010, σ. 212-217 .
22. Ιω. Χρυσοστόμου, *Προς τους μέλλοντας φωτίζεσθαι*, PG 49, 233.
23. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Τρισάγιο, σ. 394.
24. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμοι Μακαρισμοί, Γ Στιχηρό, σ. 415.
25. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Τρισάγιο, σ. 394.
26. G. Fadi, *Η ανάστασις και η ζωή (Η εσχατολογία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά)*, εκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 166.
27. Α. Καλύβα (πρωτ/ρου), *Η Μεγάλη Εβδομάδα και το Πάσχα στην ελληνοορθόδοξη Εκκλησία*(μτφρ. Δήμητρα Κούκουρα), εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 151.
28. Γρ. Νύσσης, Εἰς την Πουλχερίαν, PG 46,877Α.
29. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμοι Μακαρισμοί, Β Στιχηρό, σ. 415.
30. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Τρισάγιο, σ. 394.
31. Ευχολόγιον Μέγα, Νεκρώσιμο Ιδιόμελο ήχος β, σ. 413.